

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ ІСПАНІЇ З УПРОВАДЖЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

SPAIN'S PEDAGOGICAL STRATEGIES IN IMPLEMENTATION OF THE INTER-CULTURAL EDUCATION OF STUDENTS

Стаття присвячена висвітленню питань, які стосуються реалізації педагогічних стратегій Іспанії щодо впровадження міжкультурної освіти учнівської молоді. Продемонстровано, що міжкультурна освіта в Іспанії ґрунтується на нормативно-правових засадах державної інтеграційної соціальної політики, яка проголошує принципи громадянської рівноправності, культурного різноманіття, протидії расизму й дискримінації осіб за етнічними, релігійними, соціальними ознаками. Сьогодні міжкультурна освіта визнається в Іспанії пріоритетною, оскільки заснована на гуманістичних засадах толерантності, терпимості, прийнятті інших і мирному співіснуванню в багатокультурному співтоваристві. Міжкультурна освіта розглядається як концептуальна основа інноваційної педагогічної практики, що формує в учнів відчуття рівності й справедливості, спонукаючи їх до більш глибокого самопізнання своєї культурної та етнічної ідентичності й неперервного розвитку своєї особистості як представника певної соціальної групи, етносу, громадянина держави, Європи і світу.

Згідно із сучасними педагогічними стратегіями, міжкультурна освіта в Іспанії адресується всім учням, включаючи вихідців з етнічних меншин та етнічної більшості, спрямована на урізноманітнення змісту й інновацізацію методів навчання, у результаті чого міжкультурний підхід стає основним педагогічним принципом; відображає рухливу динаміку розвитку культурного середовища, включаючи учнів домінуючого етносу та представників мігрантських груп; зосереджена на взаєморозумінні й культурних обмінах, усуненні бар'єрів культурного відчуження, передбачаючи гуманізацію й гуманітаризацію навчання. Деякі із заходів міжкультурної освіти стосуються адаптації навчальних програм, оновлення дидактичних засобів і способів педагогічного супроводу учнів з груп підтримки. Для цього проводяться міжкультурні семінари або конкретні заходи із залученням усіх учнів до роботи в умовах багатокультурності. Використання традиційного білінгвізму здійснюється для учнів-мігрантів як міжкультурне мовне середовище, яке може покращити їхні комунікативні навички, зокрема, з активним використанням засобів інтерактивних технологій.

Ключові слова: міжкультурний підхід, міжкультурна освіта в Іспанії, принцип громадянської рівноправності, принцип культурного різноманіття, педагогічний супровід учнів-мігрантів.

The article under study is dedicated to elucidation of particular issues pertinent to utilization of

selected pedagogical strategies adopted in Spain in regards to implementation of the inter-cultural education of students. We have attempted to demonstrate therein that the inter-cultural education in Spain is largely rooted in the regulatory concepts adopted by its governmental integral social policies which proclaim the principles of civil equality, cultural diversity, anti-racism and anti-discrimination of any person based on his/her ethnical origin, religious or social differences. At present, the inter-cultural education is prioritized in Spain as it is based upon humanistic concepts of tolerance, acceptance and respect for cultural or ethnic diversity as well as striving for peaceful co-existence and interaction within a multi-cultural community. Thus, the inter-cultural education is currently treated as a conceptual basis for the innovative pedagogical practice which tends to nurture the students' feel of equality and justice, is also believed to encourage them to continue self-cognition of their own ethnical and cultural identity as well as perpetual development of their own personality as representing a particular social or ethnical group, citizenship of a European country and the world in general.

In fact, according to the contemporary pedagogical strategies adopted, the inter-cultural education in Spain is focused on absolutely all students, including representatives of the ethnic minorities or majorities and is also concerned with the diversification of the contents and innovations of the teaching methods, as a result of which the inter-cultural approach is becoming a major pedagogical principle; it reflects the swift dynamics of development of the cultural background by incorporating students belonging to both the dominant ethnical groups and the minority ethnical groups; it is also focused on gaining mutual understanding and cultural exchanges, elimination of barriers related to the cultural segregation and tensions by means of introducing the humanitarian principles of teaching students. Some of the methods of the inter-cultural education, in fact, pertain to the adaptation of academic programs and curricula, modernization of the didactic means and techniques of the pedagogical support of the students belonging to the support groups. For that matter, various inter-cultural seminars are being held or specific techniques introduced, thus enrolling all the students in the academic activity created in the multi-cultural conditions. Therefore, the utilization of the traditional bi-lingual approach for the benefit of students-migrants is conducted as an inter-cultural linguistic environment which is believed to enhance the latter's language skills, in particular, should interactive techniques be actively implemented.

Key words: inter-cultural approach, inter-cultural education in Spain, principles of civil equality, principle of cultural diversity, pedagogical support of students-migrants.

УДК 378.937

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/23-2.17>

Подковирोфф Нанушка,

старший викладач кафедри іноземних мов гуманітарних факультетів Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Постановка проблеми в загальному вигляді. У сучасному світі інтенсивні міграційні та інтеграційні процеси зумовили складні багатопланові виклики, серед яких завдання щодо більш ефек-

тивного впровадження засобів міжкультурної освіти значно актуалізувалися останнім часом, визначаючи перспективну стратегію подальшого розвитку сучасної цивілізації. Сьогодні

міжкультурна освіта визнається як просвітницька діяльність для всіх європейських громадян з метою їх соціокультурної інтеграції в нове – багатомовне й багатокультурне – суспільство, яка спрямовує професійно-педагогічну діяльність учителів на виховання толерантного ставлення учнів до етнічних і культурних відмінностей людей, їх позитивне сприйняття й пізнання як засобу інтелектуально-мовного та духовно-морального збагачення особистості шляхом пошуку спільного коріння, налагодження міжкультурної взаємодії й плідної співпраці [13, с. 451].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізація проблем міжкультурної освіти сьогодні зумовлена провідними цілями міжнародної політики, яка законодавчо сприяє мирному співіснуванню й розвитку різних культур в умовах сучасного глобалізованого світу (Дж. Больтен, А. Боннет, Е. Боссе, К. Кнапп, М. Олівер); пріоритетом філософських концепцій інтеркультуралізму (Г. Бушар, Б. Парех, Ч. Тейлор) і діалогу культур (М. Бахтін, В. Біблер); потужністю стратегій культурозасвоєння, культууроосмислення й культуротворчості у сфері педагогічної освіти (І. Зязюн, В. Радул, А. Растригіна, М. Черкасов); перспективністю культурологічного тлумачення соціальної ролі вчителів іноземної мови як активних суб'єктів та організаторів шкільної міжкультурної іншомовної освіти (О. Габелко, Т. Колбіна, Т. Коноваленко, С. Ніколаєва, Є. Пассов, О. Цокур, С. Шандрук). Між тим, незважаючи на певні доробки українських учених (А. Аркусінська, І. Бондарук, Т. Верещагіна, Н. Заяцьківська, Н. Ларіна), феномен міжкультурної освіти учнів, процес її організації, технології та способи впровадження в умовах розвитку національного багатокультурного освітнього простору до сьогодні досліджені недостатньо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Міжкультурна освіта, будучи альтернативою традиційному – монокультурному – підходу, завдяки послідовній освітній політиці Європейського Союзу еволюціонувала в європейських країнах від первинних механізмів асиміляції та сегрегації до різних концепцій інтеграції осіб з особливими етнокультурними, пізнавальними, мовними, соціальними потребами [1, с. 83]. Нині міжкультурна освіта спрямовує свої зусилля на набуття молодим поколінням однієї з ключових компетенцій, пов'язаної з життям у кардинально зміненому – багатомовному й багатокультурному – суспільстві, створенням рівних можливостей доступу до освітніх ресурсів дітям і молоді, які походять не тільки з національних меншин і корінних етнічних груп, а також мігрантів, біженців, переселенців без будь-яких упереджень і стереотипів [7, с. 103]. В означеному контексті певний науково-педагогічний інтерес викликає передовий досвід Іспанії з організації міжкуль-

турної освіти учнів, який в українському дискурсі висвітлено не належним чином.

Метою статті є висвітлення специфічних особливостей педагогічних стратегій Іспанії з упровадження міжкультурної освіти учнівської молоді.

Виклад основного матеріалу. Королівство Іспанія (ісп. Reino de España) – держава на південному заході Європи, яка поділяється на 19 автономних областей, до яких входять 50 провінцій. Це європейська країна з багатовіковою культурою й багатими традиціями, однією з яких є повага до освіти. За звітом Міжнародної організації з міграції, Іспанія посідає 10-е місце в рейтингу країн, що приймають мігрантів. Станом на 2015 рік в Іспанії проживало 5 852 953 мігрантів – це 12,7% від усього населення цієї країни і 2,4% від усієї кількості мігрантів у світі. У 2018 році Іспанія стала лідером за кількістю прийнятих мігрантів у Євросоюзі, тому що в період з 1 січня по 12 вересня прийняла до себе 32,3 тис. осіб, а це 43% від загального числа прибулих у Європу через Середземне море (74,5 тис.) [4].

Оскільки питання міжкультурної освіти, на думку іспанських науковців [5], тісно пов'язане з проблемою міграції, то її стратегічною метою є створення передусім сприятливих умов для існування мігрантів і біженців, а також представників етнічних меншин. Не випадково ще у 2001 році в Іспанії прийнято Закон «Про права і свободи іноземних громадян в Іспанії, їх соціальної інтеграції», який спрямований на:

- забезпечення гарантій для новоприбулих іммігрантів, рівних з іспанськими громадянами прав і рівноправної участі в політичному, економічному, соціальному, релігійному та культурному житті суспільства, їхніх рівних прав і можливостей на ринку праці;

- сприяння якнайшвидшому отриманню фінансової та економічної незалежності новоприбулими іммігрантами;

- набуття іноземними громадянами знань та уявлень про основні принципи й норми життя іспанського суспільства [4].

Згідно з означеним Законом, в Іспанії почали проводитися інтеграційні заходи на державному, місцевому та індивідуальному рівнях, у результаті чого затверджено:

- принципи громадянської рівноправності, культурного різноманіття, а також протидію расизму, боротьбу з дискримінацією за етнічним і релігійним принципами;

- положення щодо інтеграції іммігрантів на ринку праці й навчання іспанської мови;

- форми й методи організації та проведення орієнтаційних та ознайомчих програм для новоприбулих;

- норми виплати допомоги на початкові потреби, спеціалізовані адаптовані програми акти-

вації на ринку праці у формі консультацій і курсів професійної підготовки, що поєднують роботу й навчання тощо [3, с. 25].

Як наслідок, мігранти отримали право на участь в об'єднаннях, профспілках та асоціаціях, особи віком до 18 років отримали право на безкоштовну освіту; право на безкоштовну юридичну допомогу, право на безкоштовну медичну допомогу; право на отримання виду на проживання, право на працю тощо. Більше того, сама держава сприяла розвитку цієї політики, покриваючи майже 80% витрат місцевої влади, що йшли на виплати грошової допомоги, надання іммігрантам житла й іншої матеріальної допомоги, витрати на медичну допомогу, виплати допомоги по безробіттю. Уся політика була спрямована на те, щоб мігранти могли відчувати себе більш комфортно в тих умовах, у які вони потрапили.

Суттєво, що в Іспанії міжкультурній освіті приділяється дуже багато уваги, на відміну від країн-сусідів, оскільки, як зазначає Г. Дмитрієв [1, с. 208], у цій країні її принципи не тільки підтримуються певними законами та правилами, а й постійно контролюються іспанською владою, яка захищає інтереси дітей-мігрантів. При цьому вбачається, що оскільки життєвий простір дітей-мігрантів вже є порушеним, то вони потребують найбільшої уваги й підтримки. Їх інтеграція в освітню систему Іспанії підпорядковується відповідним урегулюванням:

– Закону про загальну освіту (1970), що гарантував право на освіту іноземцям на рівних умовах з іспанцями з можливістю відвідувати додаткові курси для компенсації будь-якого дефіциту, який може виникнути;

– Закону, який регулює право на освіту (LODE, 1985), що прирівнює права іноземних студентів до прав іспанців, урахувавши можливі особливості й/або культурні та освітні потреби, які студент може мати як іноземець;

– Закону про виправлення нерівності в освіті, пов'язаної з культурою (LOGSE, 1990), у якому йдеться про повагу до культури кожного учня, його етнічних і культурних відмінностей, а не про статус «бути іноземцем»; оскільки такі слова, як іммігрант або іноземець, більше не використовуються;

– Закону про організацію, оцінювання й управління освітніми установами (LOPEG, 1995), який ознаменував розвиток поваги до особистості, даючи змогу уникнути утворення гетто, спрямований на компенсацію нерівності в освіті, виступає за посилення внесків у розвиток різних культур, визнає, що соціокультурна множинність є потенційно збагачувальним фактором інтеграції та розвитку міжкультурної школи в напрямі ліквідації неписьменності, компенсації за освіту й освоєння іноземних мов;

– Конституційного закону про освіту (LOCE, 2002), який особливо увагу приділяє питанню вза-

ємодії культур, приписуючи, що учні повинні «бути знайомі з різними культурними товариствами, щоб уміти критично їх оцінювати й шанувати свою та чужі культури». Це свідчить про те, що влада у сфері освіти зобов'язана сприяти процесу інтеграції дітей іноземців у школах Іспанії, створювати спеціальні програми для розвитку інтеграції учнів, які не знають іспанської мови й культури або не мають основних знань, відповідних їхньому віку. Інтеграція іноземних учнів здійснюється відповідно до їхнього віку й рівня знань, а також відповідно до врегулювання питань у сфері міжкультурної освіти [7, с. 17];

– Закону про освіту (LOE, 2006), який діє сьогодні, установлює повагу до різноманітності як головної засади освітньої системи для задоволення потреб, що охоплюють усі щаблі освіти й усіх учнів. Мова йде про адекватне реагування на освітні вимоги, які очікуються від різноманітності учнів, без будь-якого винятку [9].

Зазначимо, що чинний Закон про освіту визнає, що увагу до різноманітності пов'язано з вимогою забезпечити якісну освіту для всіх громадян обох статей на всіх рівнях системи освіти. Мета полягає в тому, щоб усі громадяни досягли максимального можливого розвитку всіх своїх здібностей, індивідуальних і соціальних, інтелектуальних, культурних і емоційних, для того, що їм потрібно, щоб отримати якісну освіту, адаптовану до їхніх потреб. Водночас їм має бути гарантовано ефективну рівність можливостей, що забезпечує необхідну підтримку як для учнів, які її потребують, так і для центрів, у які вони зараховані.

Зокрема, у статті 17 «Цілі початкової освіти» Закону про освіту в Іспанії (Ley Orgánica de Educación – LOE, 2006) зазначається, що початкова освіта повинна сприяти розвитку в дітей навичок, які дадуть їм можливість знати цінності й норми співіснування, навчитися діяти згідно з ними, підготуватися до активного громадянства, поважати права людини та плюралізм у демократичному суспільстві; виробити стиль індивідуальної та командної роботи, навчитися запобігання конфліктам і мирного розв'язання конфліктів, що допоможе працювати автономно як у побуті, так і в соціальних групах; знати, розуміти й поважати інші культури та відмінності між людьми [9, с. 20]. У статті 20 «Про обов'язкову середню освіту» говориться, що міжкультурна освіта має сприяти розвитку в учнів здібностей, які допомагають їм здійснювати свої права щодо інших, проявляти терпимість, співпрацю й солідарність між людьми та групами, здійснювати діалог, зміцнювати права людини як загальні цінності плюралістичного суспільства й готуватися до здійснення демократичного громадянства [7, с. 59].

За останні два десятиліття Іспанія зазнала масового напливу іммігрантів з Африки та Південної

Америку, через що навіть змінила свій політичний статус, ставши країною прийому мігрантів, тоді як сама протягом багатьох століть була оплотом еміграції. Проте помилково вважати, що система освіти Іспанії раніше була позбавлена культурного розмаїття, оскільки його становила численна циганська громада, яка тут довго проживала. Крім того, у минулі десятиліття на території Іспанії функціонувало багато регіональних мов і культур. Ураховуючи означені особливості, іспанські вчені [5] виокремили три історично-політичні фактори, які вплинули на становлення й перспективний розвиток ідей міжкультурної освіти в Іспанії. Серед них такі:

- перетворення Іспанії з країни еміграції в країну імміграції за досить короткий період часу, завдяки хвилі імміграції з інших європейських держав у 60–70-х рр. XX століття;

- наявність в Іспанії циганської меншини, що має довгу історію як певна культурна й маргінальна група;

- демократизація системи освіти Іспанії згідно з новою Конституцією, через що учням із національних меншин, етнічних груп і дітям-мігрантам, незалежно від їхнього правового статусу, гарантовано право на отримання освіти такого ж типу й рівня, що й іспанським учням [5, с. 31–32].

У сучасних умовах посилення й інтерналізації міграції Іспанія шукає більш дієві шляхи врегулювання численних проблем міжкультурної освіти дітей-мігрантів і біженців зі Сходу. Тому, формулюючи освітню національну й регіональну політику, влада Іспанії на державному рівні визнала важливим питання різноманітності культур, а також необхідність ознайомлення учнів з культурами етнічних груп, які проживають у країні [9, с. 37]. Цим покладено початок міжкультурного виміру в освіті Іспанії, який розпочався із середини 90-х років минулого століття, хоча потреба у визнанні й повазі до різноманітності, у тому числі й регіональної, виникла набагато раніше в іспанському суспільстві. Визнаючи культурне розмаїття, сучасна іспанська школа сьогодні намагається конструктивно розв'язати проблеми відмінностей, розробляючи різноманітні засоби, форми й методи міжкультурної освіти. При цьому провідною метою міжкультурної освіти, яка не претендує на роль альтернативи національній кастильській культурі, убачається виявлення спільного й відмінного між представниками різних національностей та етнічних груп [10]. У свою чергу, ідеологи етнічних меншин, вимагаючи ввести білінгвальне навчання, поставили питання про включення цінностей своїх субкультур і їх субординації з євро-американською культурою під час виховання підростаючого покоління. Очевидно, що їхні представники більше піклувалися про етнічні відмінності, ніж про формування національної ідентичності, що іноді викликало різку критику.

Розглядаючи міжкультурну освіту як об'єктивну необхідність, іспанський учений К. Кортес, дотримуючись настанов Дж. Бенкса, виділяє чотири групи педагогічних результатів, яких варто досягти:

- рівні можливості навчання для всіх учнів (здійснення освіти виключно на європейських цінностях);

- обізнаність про різні культури серед учнів і педагогів;

- полікультурність у програмах і змісті навчання (досягнення балансу цінностей культур різних етнічних груп);

- входження на рівних представників меншин, учнів-мігрантів у глобальне суспільство (доповнення єврокультурного компонента виховання й навчання цінностями малих культурних груп, меншин, мігрантів) [12, с. 52].

Багато іспанських педагогів, з тривогою відзначаючи зростання націоналістичних настроїв у сфері виховання, особливо серед етнічних меншин, прояв подібного етноцентризму в неприязні корінних меншин як до домінуючих етнічних груп, так і до нових субкультур мігрантів, убачають це наслідками освітньої асиміляції й «культурного геноциду» етнічних меншин. Дж. Фаркаш, заперечуючи небезпеку того, що міжкультурна освіта з її акцентом на врахуванні поліетнічного й полірасового суспільства може посилити та зберегти дистанцію між етнічними групами, заохотити роз'єднання, вважає, що правильно реалізована її технологія, навпаки, повинна об'єднувати, сприяти співпраці, успішній міжкультурній комунікації. Учений виділяє декілька перспективних напрямів міжкультурної освіти, яка:

- адресується всім учням, включаючи вихідців з етнічних меншин та етнічної більшості;

- спрямована на урізноманітнення змісту й інноватизацію методів навчання, у результаті чого міжкультурний підхід стає основним педагогічним принципом;

- відображає рухливу динаміку розвитку культурного середовища, включаючи мігрантський і домінуючий етноси;

- зосереджена на взаєморозумінні й культурних обмінах, усуненні бар'єрів культурного відчуження;

- передбачає гуманізацію й гуманітаризацію навчання, що дає змогу підкреслити загальнолюдський характер наукових знань [11].

Оскільки мова є ключовим аспектом для інтеграції учнів з інших країн, особливо як засіб доступу до навчальної програми, іспанські міжкультурні школи зазвичай передбачають у відповідних хост-планах різні лінгвістичні заходи, які здійснюються не тільки задля вивчення нової мови, а і як перехідний процес адаптації учнів-мігрантів до нового середовища та знань культурних кодів іспанської школи. Саме тому всі міжкультурні школи мають

своєю пріоритетною метою викладання саме іспанської мови, а також мови окремої автономної спільноти. Крім того, для цього існує певний педагогічний колектив, який підтримує цей процес та організовує конкретні заходи з програмами для вивчення й розвитку рідної мови та культури, наприклад, таких автономних спільнот, як Андалусія, Арагон, Князівство Астурія, Естремадура, Мадрид і Валенсія. До схожих програм належать PROA в Мадриді, в Кастилії й Леоні, у провінції Астурія, Кастилья-ла-Манча тощо, а також так званий «План мови та соціальної згуртованості» (Besal and Vila, 2007), освітньою метою якого є створення й поживлення співпраці учнів, інтегрованих із різних етносів [4, с. 29].

Загалом аналіз праць Р. Наварро, Р. Осуна доводить, що в них іде мова про те, що освітнє співтовариство складається з меншин: учителів, батьків та учнів. Їхні дії проходять три етапи: прийом у сім'ї; прийом у класі; прийом у громаді. Ці так звані «прийоми» проводяться через зустрічі учнів з педагогами, дітьми та іншими представниками соціуму на різних етапах їхнього життя. Отже, процес міжкультурного виховання відбувається протягом майже всього етапу становлення дитини як індивідуума й особливу увагу до нього мають приділяти саме вчителі та батьки – ті, хто є авторитетом, прикладом для дітей. Неможливо намагатися закласти в дитячі голови ті норми й правила, якими не користуються самі дорослі. Тож еталоном має бути їхня поведінка й пріоритети [7, с. 106].

Деякі із заходів міжкультурної освіти стосуються адаптації навчальних програм, оновлення дидактичних засобів і способів педагогічного супроводу учнів з груп підтримки. Для цього проводяться міжкультурні семінари або конкретні заходи, залучаючи всіх учнів до роботи в умовах багатокультурності. Використання традиційного білінгвізму здійснюється для учнів-мігрантів як середовище, яке може покращити їхні комунікативні навички, зокрема, з використанням засобів інтерактивних технологій [3, с. 27].

Загалом Міністерство освіти і науки Іспанії постійно зосереджено на розвитку програм, які звертають увагу на проблеми дітей-іммігрантів, яким, зважаючи на їхнє особливе становище, необхідна спеціальна підтримка. Щоб сприяти соціальній інтеграції, запобігти актам жорстокості й расизму, сприяти розвитку терпимості між культурами, Міністерство розглянуло та переробило пункти угоди з Фондом «Єгуда Минухин» для розвитку вивчення мистецтв, особливо музики, танцю і скульптури в школі. У 2015–2016 навчальному році в програмі взяли участь понад 3500 учнів (на 1900 більше, ніж у минулому році) з різних автономних областей, які за цією програмою відвідували різні гуртки, керовані фахівцями в галузі драми, танцю та скульптури.

Сьогодні програма «Єгуда Минухин» працює в 9 автономних областях: Андалусія, Аустрія, Кантарія, Каталонія, Екстремадьюре, Мадрид, Мурсія, Валенсійська область, Країна Басків та автономні міста Сеута й Мелілья [7, с. 170–186].

Навіть стосовно корінних меншин в Іспанії, зокрема циган, здійснені освітні заходи в дусі інтеркультуралізму. На відміну від освітньої політики в Західній Європі, заснованої на ідеології асиміляції циган до домінуючих культур, Іспанія є однією з небагатьох країн, де робляться спроби відійти від їх асиміляції. Отже, освітня влада вживає необхідні заходи для забезпечення дотримання прав та обов'язків дітей-мігрантів і представників етнічних меншин усередині іспанської системи освіти. Для цього встановлюється зв'язок між батьками цих дітей і самою установою через організацію зустрічей, де представники установи дізнаються подробиці про культурну та соціально-економічну ситуацію цієї сім'ї, а батьків дитини інформують про цей навчальний заклад і про іспанську систему освіти загалом. Протягом навчального року організуються зустрічі, де сторони обговорюють різні проблеми й засоби, які можуть знадобитися для допомоги в навчанні [1, с. 170].

Багато установ включили в програми міжкультурний аспект навчання, взаємодіючи з різними організаціями, які допомагають у розвитку міжкультурного навчання, надаючи кадрові та матеріальні ресурси, організуючи позашкільні заходи, готуючи додаткові матеріали, навчаючи викладачів тощо. У рамках цієї діяльності проводиться організація свят різних культур і культурних тижнів, а також виставок і представлення різних культур одна одній. Крім того, систематично проводиться спеціальний курс навчання викладачів, які опікують дітей-мігрантів, де вони отримують певні навички, що дасть змогу зробити процес навчання оптимально корисним. Для цього освітня влада розширила сферу організації міжкультурних заходів для початкового навчання вчителів і навчання їх на робочому місці.

Висновки. Іспанія, порівняно з іншими країнами Європи, дійсно має більше перспектив щодо побудови інтеркультурного суспільства на основі взаємоповаги та злагоди, хоча їй інколи загрожують внутрішні чинники національно-регіонального характеру, оскільки переважає соціальна політика інтеграції, характерною ознакою якої є позитивне ставлення корінного населення до мігрантів, яке можна визначити як співіснування (толерантність), оскільки ісламський фактор не надто відчутний, а ставлення інтегрованих осіб до країни перебування – як включення (ідентичність). Цьому передусім сприяють різні заходи міжкультурної освіти, що масово впроваджуються в іспанських школах.

Міжкультурна освіта визнається в Іспанії пріоритетною, оскільки заснована на гуманістичних

засадах толерантності, терпимості, прийнятті інших і мирному співіснуванні в багатокультурному співтоваристві. Проте існує багато проблем міжкультурної взаємодії, починаючи з визначення співвідношення між національними та релігійними відмінностями й географічного походження, уникаючи нівелювання в перелічених аспектах. Через це в сучасному іспанському демократичному суспільстві процес психологічного формування особистості ґрунтується на принципі «всі різні, і всі рівні», який означає: хтось хоч і відмінний від мене, але рівний зі мною, тому що ми обидва є членами однієї й тієї ж людської спільноти.

Міжкультурна освіта розглядається як концептуальна основа інноваційної педагогічної практики, яка формує в учнів відчуття рівності й справедливості, спонукаючи їх до більш глибокого самопізнання своєї культурної та етнічної ідентичності й неперервного розвитку своєї особистості як представника певної соціальної групи, етносу, громадянина держави, Європи і світу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дмитриев Г.Д. Многокультурное образование. Москва : Нар. образование, 1999. 208 с.
2. Європейська конференція проти расизму «Всі різні, всі рівні: від принципу до практики». Політична декларація. Рада Європи, 2000. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home> (дата звернення: 27.05.2014).
3. Леснянська-Дошак А.С. Міжкультурні підходи до освіти європейських країн: Швейцарія, Франція, Іспанія. *Педагогіка* : збірник наукових праць Дрогобицького державного університету. Дрогобич, 2017. С. 24–28.
4. Мультикультурализм в Испании. URL: <http://loriel-daydream.livejournal.com/154357.html> (дата звернення: 27.05.2014).
5. Планас Х., Рифа Х., Сала Ж. Управление образованием в Испании в переходный период. *Белая книга российского образования*. Москва : МЭСИ, 2000. С. 18–32.
6. Толерантність по-іспански. URL: <http://rusk.ru/newsdata.php?idar=46334> (дата звернення: 27.05.2014).
7. Bilbeny N. Atica intercultural. La razyn practica frente a los retos de la diversidad cultural. Madrid : Plaza y Valdes, 2012. 204 p.
8. Henar R. Laeducaciyn interculturalen loscentros colares espacoles. REIFOP. 2011. № 14 (1). P. 101–112.
9. Ley Orgánica 2/2006. *Boletin Oficial Del Estado de Educación*. 2006. Núm. 106. 107 p.
10. Nanni A. Metodi didattici per educare all'interculturalita. URL: http://www.irre.toscana.it/obbligo_formativo/lepri/articoli/metodi_didattici_per_educazione_interculturale.pdf (дата звернення: 27.05.2014).
11. Sikorskaya I. Intercultural education policies across Europe as responses to cultural diversity (2006–2016). *Working Papers del Centro Studi Europei* – 2017. URL: http://elea.unisa.it/bitstream/handle/10556/2552/2017cse_wp_4sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 27.05.2014).
12. Flye Sainte Marie A. La competence interculturelle dans le domaine de l'intervention educative et sociale. *Les cahiers de l'Actif*, 1997. № 250–251. P. 43–63.
13. Tsokur O. Multi-Cultural Pegagogical Approach to Future Teacher Training as a Factor of Formation of their European Identity. *Journal of Danubian Studies and Research*. 2018. Vol. 8. № 2. S. 449–457.